

ANTROJI DALIS

MOKSLAS, MENAS, LITERATŪRA

DRAUGAS

Saturday supplement

1994 m. spalio mėn. 1 d. / October 1, 1994

Nr. 191(34)

KERTINĖ PARAŠTĖ

Kai atkunta agresyvumo genai

Mėgdavome idealizuoti patriarchalio kaimo žmogaus būdą. Ypač išsiviję premijuoti romanų bei novelių klestėjimo laikais. Štai kaip gražiai apie žemės purntoją, mylimą dėdę rašė Petronėlė Orintaitė „Liepalotų medynuose“:

„Senis Antanas lietuviško sodiečio protu taip giedrai viską išmanė ir taip dorai tiesiu keliu igudo žengti, kad – į jokią šunkelio pagundą niekada nenukrypo. Jį kiai savinaudos, pavydo ar keršto aistra nepasidavė, menkystės duobėn nenuslydo. Vis žėrėjo tikru žmogumi: kaip deimantas, kurį tobulai nugludino dieviškos rankos auksakalys“.

Taigi buvo tada ypatingų žmonių. Yra jų ir šiandien. Jei kartkartėmis neišsisklėsime jų dorovinių bruožų, ilgainiui prarasime nuovoką apie geravališkumą žmonėse, apie jų troškimą kurti šviesesnę ateitį.

Deja, šiuo metu postringauti apie lietuvių charakterio teigiamąsias lyg ir netinka. Absurdiškos buities arenoje siaučia pragariškas smurtas. Apmadus, nusivylimas, abejonė idieigia nepasitikėjimą žmogumi. Nesenai perskačiau jautrintą Valdo Kukulo straipsnį „Ugnį prisiskaukėme į save“ (Respublika, 1994 m. rugpjūčio 11 d.). Kukulius rašo: „Taip, situose taikiuose ir nuolankiuose žmonėse jau nuo seno slėpė agresyvumo genas“ [...] „mūsų klasikos sužetai, patys to nenorėdami, jau amžiaus pradžioje ėmė griauti tautosakos ir masinės psichologijos kuriama mitą: lietuviai yra nuolankūs, taikūs, lengvai prisitaikantys prie ekonominio ir socialinio aplinkybių“.

Dvidešimtojo amžiaus negandų grandinė – pasauliniai karai, okupacijos, persekiojimai, tremimai, genocidas, vadų veidmainystė, galų gale ekonominė suirutė – prisidėjo prie agresyvumo genų atkuntimo. Jie tapo veiksminga pragaistimi. Valdas Kukulius rašo: „Šiandien lietuviai nėra nuolankūs, nei taikūs. Šiandien lietuviai šaudo ir šaudosi, ojauna ir ojaunasi, muša ir mušasi, ir nė vienas Lietuvos pilietis negali jaustis saugus ir ramus dėl savo gyvybės“.

Kukulius nurodo bene svarbiausią dabartinio pamišėliško smuravimo psichinę priežastį. „Šiandien mes išgyvenam pažeminimą, atstumtųjų, nelaimingųjų

revanšo laikotarpį“. Atseit, menko ar vidurinio išsilavinimo žmonės, anksčiau nepripažinti, nepastebėti, bet kuria kaina, perkant galvas braunasi prie turto ir galios. Liejasi ne tik jų varžovų, bet ir prievartaujamų verslininkų ir apiplėšiamų piliečių kraujas. Smurtu įsigytas lobs – tai jų galia.

Ir kas to nežino. Apie tai gi šaukiama, rašoma. Kartais nustembi, perskaitęs spaudoje kokį nors nelauktą, paiką neapykantos proveržį ir iš pripažintųjų tarpo. Tiesiog nesinori tikėti, kad Kauno centre esančioje kavinėje „Skiautas“ poetas Gintaras Patackas (labai mėgstu jo kūryba) sumušė kauniečių Skaidruolę L. Anot jos, „sudavė į veidą, o paskui spardė“. Kaltinkime ne vien genus, bet ir alkoholį: kai kurie gėrovai negali išverti ko nors neapkęle. Poetas dabar gydomsi psichoneurologinėje ligoninėje. Nuoširdžiai linkiu jam pasveikti.

Tolygiai agresyvių kėtinimą skaitau šių metų Poezijos pavasario almanache. Skyrinyje „Svetimi“ išspausdintas turbūt dar jauno poeto Donato Valančiausko eilėraštis „Kaip nužudyti išsiviję“. Be jokių užuolankų Valančiauskas dėsto būdą: „jis atvyksta kasmet į miestą mums atvežti patarimų/ tu iš anksto jo lauki minioj/ vos tiktai nusileis lėktuvas/ ir jisai nusiropštes trapu/ atskliaups pabučiuoti žemės/ tu prišok ir taikliu smūgiu/ sudaužyk jo pliką pakaušį“. Jei tai tik humoristinis tauškalas, vis tiek darosi kraupu: turiu pliką pakaušį.

Literatūroje ir mene jau keliuose numeriuose randu intriguojančius Herkaus Kunciaus esė. Aiškiai matyti, kad Kunciaus vaizduotei talkina imitavimas. Kad ir tos „Trys vizijos“ (1994 m. rugpjūčio 6 d.) apie Remigijaus Pačėsos paveikslus primena anekdotą apie seksu apsesto pokalbį su psichiatru. O nuotykiškai Paryžiuje „Liutecijos juostoje“ alsuoja vakariečių nar-komaniškų sluoksnių bodesiu (spleen). Čia vėl atgyja Amerikoje gerokai primiršto Henry Miller kultas. Mane pribloškia vienas nešvankiai ciniškas epizodas. Herojui „aš“ (taigi Herku) draugas suranda nakčiai darbą – saugoti du vaikus. Kai tėvas ruošiasi vakarui, Herkus suskumba mintyse suniekinami vaikų motiną, jos užsibūvimą tualete nusakydamas

Vėl Žemaičių meškos sukviesti

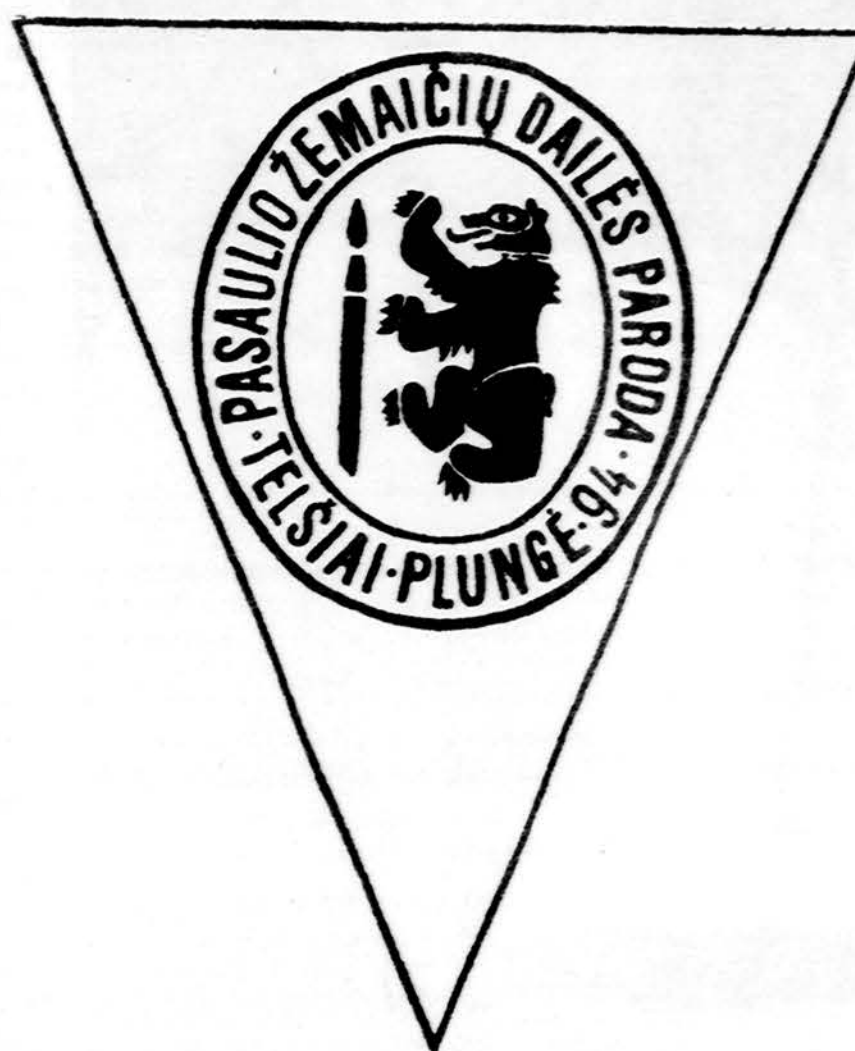
INGRIDA KORSAKAITĖ

Tarp daugelio šios vasaros kultūrinių renginių lietuvių dailininkams ir dailės mylėjams vienas svarbiausių buvo antroji Pasaulio žemaičių dailės paroda, kurios ekspoziciją pasidalino du miestai – Plungė (vaizduojamoji dailė) ir Telsiai (taikomoji dailė). Jos atidarymas įvyko dainų šventės, kaitriomis liepos 16-17 dienomis. Į Plungę sugužėjo daugybė parodos dalyvių ir svečių iš Vilniaus, Kauno, Šiaulių, Klaipėdos, Telsių ir net tolimos Australijos. Tai buvo dviguba šventė, nes drauge su Pasaulio žemaičių paroda restauruotose Oginskių rūmose buvo atidarytas ir Žemaičių dailės muziejus – pirmas regioninis muziejus Lietuvoje. Čia ne tik nuolat bus rengiamos dailės parodos (jau prieš tai įvyko dvi išsivijusių dailininkų Adomo Galdiko ir Juozo Bagdono tapybos parodos), bet bus ir pastovi ekspozicija. Pasak muziejaus direktorės Ados Bumblytės, ji sugrįž „iš kryžkelių ir smūkelių išaugęs Lietuvos ir pasaulio kultūros atšvaitais praturtėjęs“ menas. Oginskių rūmose, kuriuose iš seno tyrojo meniška atmosfera, skambėjo muzikos garsai, vėl atgims senoji dvasia. Ir dabar vienoje iš muziejaus salių stovi anų laikų liudininkas – Bechstein firmos pianinas, kuriuo, sakoma, grojęs ir M. K. Čiurlionis, mokydamsis kunigaikščio Mykolo Oginskio įsteigtoje muzikos mokykloje. M. K. Oginskio polonezo gaida prasmingai aidėjo muziejaus ir Pasaulio žemaičių parodos atidarymo iškilmėse.

Prieš atidarymą Plungės bažnyčioje buvo šventos mišios už mirusius žemaičių menininkus. Kiekvienas pirmiausia prisiminė garsųjų dailininkų žemaičių Pauliaus Augiaus, Adomo Galdiko, Antano Gudačio, Jono Kuzminskio, Antano Mončio, Vaclovo Rato, Jono Švažo, „š“ raide prasidedančių veiksmažodžių. Tėvams išėjus, užmigdė vaikus, jis tuoj pat įlinka į čia surastus svaigalus. Ragauna vyną, aperatyvą, po vidurnakčio – degtinę, viski, konjaką, kepinams skirtą spiritą. Įkausęs palieka vaikus ir išsina pastovėti prie Henry Miller namo. Tėvai už tai jam sumoka 160 frankų.

Tegaliu pasakyti: tai tik ciniškų nuotaikų sukelta beletristinė išmonė. Amerikoje šitokiam „baby-sitter“ grėstų kalėjimas. O gal aš be reikalo moralizuoju. Gal Lietuvoje siaučiantis visokių aistrų iniršis nieko bendro neturi su genais. Gal gyvenime žodis Dora šiandien tėra tik patrauklios merginos vardas.

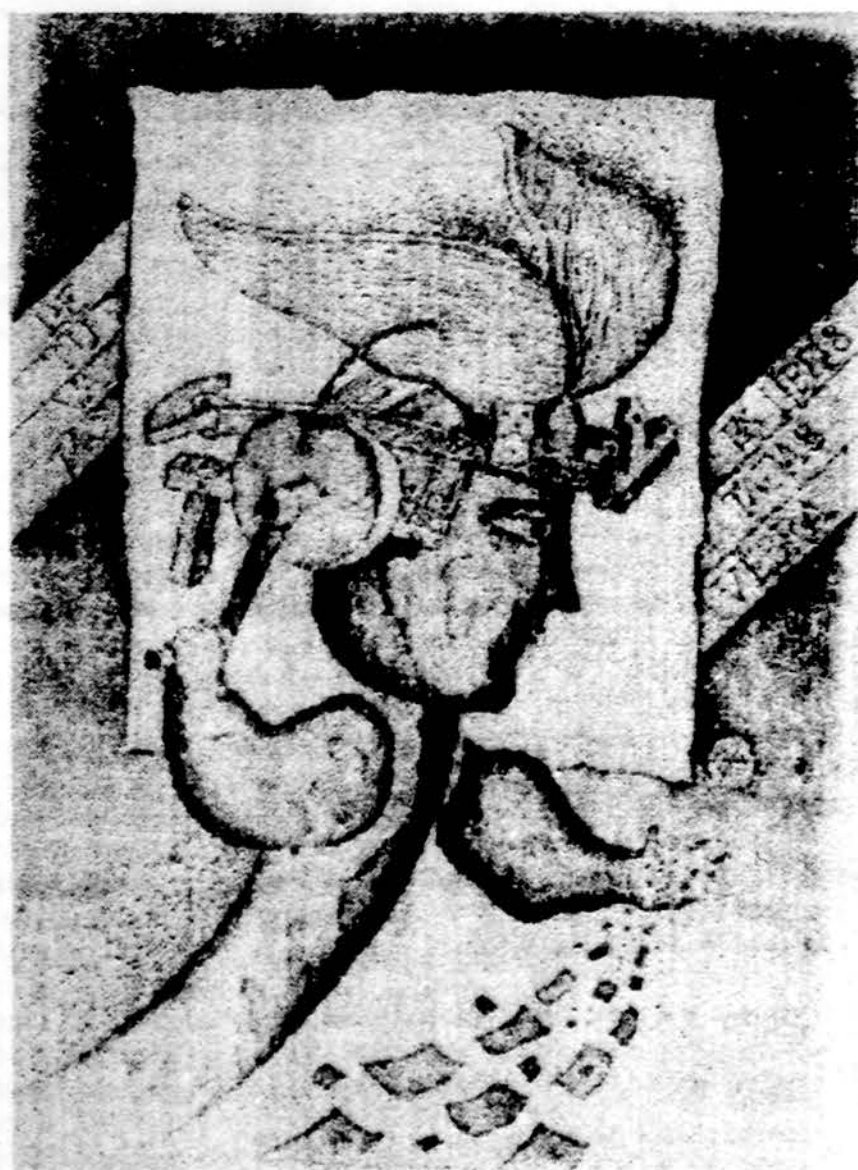
Pranas Visvydas

nybės džiaugsmelius ir vakaro žaros ilgesį“. Iš tiesų ar ne maldinga Žemaičių Kalvarijos dvasia įkvėpė geriausius Pauliaus Augiaus raizinius, ar ne žemaitiško paslaptingumo kupini Telesforo Valiaus ciklai „Samogitia“ („Žemaitija“) ir „Paskutinis rytas“ (beje, dailininko aštuoniasdešimtmečio proga Plungėje eksponuota didelė jo kūrinių kolekcija). Ar ne Žemaitijos kraštovaizdžio atšvaitai išliko pokarinės Adomo Galdiko ir Juozo Bagdono abstrakcijose? Nedrįsčiau to teigti ir apie Kęstutio Zapkaus ar Prano Lapės paveikslus, nors pastarasis pats sako, kad kaip sraigė savo namelį visą laiką su savimi neša Lietuvos viziją. Manding, žemaitiškas gaudulys aidė ir Romo Viesulo „Raudų“ cikle, o Antano Gudačio, Vytauto Igno, Jono Švažo, Leonardo Tuleikio ir rašytojo-dailininko Romualdo Lankausko tapybą jungia bendros sodraus kolorito spalvos. Neapsiriksime, tvirtindami, kad žemaičių liaudies menui artimi parodoje eksponuoti Vytauto Valiaus paveikslai iš ciklo „De Profundis“ ir monumentalūs Algimanto Švažo (vieno iš aktyviausių parodos organizatorių) triptikai, skirti Simono Daukanto ir Viktoro Petravičiaus atminimui. (Nukelta į 2 psl.)

ypatingu, grynai žemaitiškų bruožų? Tikriausiai yra, nes kaip rašo Viktoras Liutkus parodos katalogo pratarinėje, „jeigu yra kas nors Lietuvos kasdienybės

mitiško ir stabilus – tai žemaičių ir Žemaitijos mitas“, o „žemaičių menas sugėrė šių vietų atmintį, kvapus, įvaizdžius, žmonių judesius, jų nedidelius kasdie-

Alfonsas Čepauskas

„Ex libris Tadas Vebra“, 1993

Valerijonas Vytautas Jucys

Laura Baltutis

Sapnas apie Lietuvą
Popierius, mišri technika, 30 x 30

Algimantas Svažas

Is triptiko „Lithuania“, 1992
Simono Daukanto jubiliejui paminėti. II.

Šiame numeryje:

Ar mes jau nebesame taikūs? • Antroji Pasaulio žemaičių dailės paroda • Pokalbis su naująja JAV LB pirmininke Regina Narušiene • Leono Pabedinsko menas • Pranė Aukštikalnytė-Jokimaitienė ir jos poezija • Santaros-Šviesos 41-asis suvažiavimas • Dailininkas Giedrius Jonaitis • Nuomonės ir pastabos

Rūpestis ir Lietuva, ir savaisiais čia

Su naująja JAV LB Krašto valdybos pirmininke Regina Narušiene kalbasi Petras Petrutis

Pirmiausia, geriausi sveikinimai ir linkėjimai. Linkime Jums viso geriausio.

– Labai ačiū.

– Sakysite, kaip sekasi kabinto, kukliai tartant valdybos sudarymas?

– Šiuo metu aš daugiausia rūpinuosi valdybos sudėtimi. Man labai malonu pasakyti, kad Birute Jasaitienė pasilieka Socialinių reikalų tarybos pirmininkės pareigose. Mums visiems yra žinoma, kad ji kaip ir anksčiau, taip ir ateityje gerai atliks savo pareigas. Malonu, kad Regina Kocienė pasilieka Švietimo tarybos pirmininkės pareigose. Alė Keželiene sutiko pirmininkauti Kultūros tarybai. Stengiuosi sudaryti Finansų tarybą. Linas Norušis, kuris nėra mano gimnaitis, sutiko pirmininkauti. Dar ieškau asmens Ekonominės tarybos pirmininko pareigoms. Trūksta Visuomeninių reikalų tarybos pirmininko. Tai labai svarbus ir atsakingas darbas.

– Ar nemanote, kad valdyba pakviesti Vytauto Kamanto, kuris, kaip žinia, irgi kandidato į Krašto valdybos pirmininko postą?

– Vytautą Kamantą pakviečiau Organizacinių reikalų pirmininko pareigoms. Tiktuosiu šia savaitę susilaukti atsakymo.

– Kur numatote įsteigti Krašto valdybos būstinę? Gal Čikagoje, gal Lemont'e ar net Jūsų gyvenamojoje vietoje, Carey, Illinois?

– Manysiu, kad valdybos būstinę bus ne kur kitur, o Washington'e. Mes jau ten turime raštinę, kuriai vadovauja Asta Banionytė. Man atrodo, kad Washington'e įkūrus valdybos būstinę susitaupytų ir pinigų. Be to mums reikalingas pastovas, nesikeičiantis adresas.

– Dauguma valdybos narių gyvena Čikagoje ar apylinkėse. Ar Krašto valdybą nukelės į Washington'ą nepasunkės veikimas?

Regina Narušienė

Jono Tamulaučia nuotrauka

– Nemanau. Gyvename aukštos technologinės pažangos laikais. Yra įvairių modernių priemonių ryšio palaikymui.

– Sakysite, kur turėtų mūsų pagrindinis dėmesys nukrypti? Turėtų galvoje JAV, tai yra mūsų gyvenamąjį kraštą, ir tėvyne Lietuva?

– Mes privalome viskuo domėtis. Tačiau mano supratimu, reikia daugiausia dėmesio skirti vietos reikalams. Būtina stiprinti LB apylinkių veikimą. Turime parodyti didesnio dėmesio šeštadieniniams mokykloms. Turime

rūpintis ir toliau kultūriniais bei visuomeniniais reikalais.

– Taip sakant, Jūs manytumėte, kad daugiausia reikėtų atsižvelgti į šiuos reikalus?

– Žinoma, privalome rūpintis ir Lietuvos reikalais. Turime domėtis, kas vyksta Lietuvos gyvenime. Privalome atsikreipti į Lietuvos reikalus, ne tik šiandieninius, bet, sakysime, ir tuos, kurie bus ir po šimto metų. Būtina išauginti Lietuvos nepriklausomybę. Bet, kaip anksčiau sakiau, negalima atsisakyti rūpestio ir JAV gyvenančių lietu-

vių reikalais.

– Ar nereikėtų Lietuvos Bendruomenei atkreipti didesnę dėmesį į čia gimimus lietuvius. Tai yra antrosios, trečiosios ir dar ankstyvesniųjų kartų lietuvius?

– Yra būtina susirūpinti savo vaikais ir vaikaičiais. Reikia sudaryti sąlygas jaunesnės kartos lietuvių įsijungimui į bendrą veikimą. Reikia juos supažindinti su Lietuvos Bendruomenės darbais ir siekiais. Reikia jaunimui atsakingų pareigų. Reikia tikėtis, kad jie ateityje perims vyresniųjų atliekamas pareigas. Taipgi aš manau, kad yra būtina atkreipti dėmesį į ankstyvesniųjų kartų lietuvių.

– Ką Jūs galėtumėte pasakyti apie Lietuvos Bendruomenės santykiavimą su kitomis JAV veikiančiomis lietuvių organizacijomis?

– Mes visi lietuviai. Tik neišvengiamai pasiskiriam įvairius tikslus. Mes visi privalome dirbti kartu. Nemanau, kad čia turėtų reikštis kompeticija. Visi privalome burtis ir dirbti kartu, remti vieni kitų pastangas.

– Norėčiau pasiteirauti, kaip žvelgiate į santykiavimą su JAV valdžios įstaigomis.

– Labai reikalinga atidžiai sekti, kas vyksta politinėje plotmėje. Neseniai mus pasiekė žinia, kad dabartinė JAV administracija nutarė sumažinti savo dėmesį Baltijos valstybėms. Mano manymu, mes privalome, kiek galima, daugiau domėtis, kas vyksta Washington'e ir atitinkamu metu reaguoti, stengtis paveikti vyriausybę.

– Regis, kad JAV valdžios pareigūnai, Lietuvos Bendruomenės darbuotojams susirinkus Washington'e, paneigė sklindančius gandus apie JAV ir Rusijos susitarimą pasidalinti įtaką sferomis, tiesa?

– Jie paneigė mūsų nuogastavimų pagrindą. Tačiau, Jūs tik

pažiūrėkite, kaip jie elgiasi! Geriausias pavyzdys, tai Baltijos valstybėms asignuotų pinigų pasiskyrimas Haiti valstybės reikalam. Aš manau, kad tikrai egzistuoja nauji JAV ir Rusijos susitarimai, tik Washington'o pareigūnai vengia prisipažinti.

– Ar Jūs vadovaujama JAV Lietuvių Bendruomenės Krašto valdyba numato šiuo klausimu plačiau pasireikšti?

– JAV Lietuvių Bendruomenė šiuo klausimu rūpinosi ir anksčiau. Jis nebus užmirštas ir ateityje. Atvirkščiai, manysiu, kad ateityje gali tapti ir griežčiau pasireikšti.

– Kalbamės Martinique salėje, kur dabar vyksta „Draugo“ dienraščio sukaktuvinis pokylis. Sakysite, kaip Jūs vertinate JAV egzistuojančių lietuvių periodinę spaudą?

– Labai, labai teigiamai. Draugo dienraštįje aprašomas Lietuvos Bendruomenės veikimas. Aprašoma mūsų kultūrinė veikla, mokslas, mūsų politiniai darbai. Drauge aprašomas visas mūsų gyvenimas. Draugas, sakysiu, yra pagrindinis mūsų organizacinio darbo ramstis.

– Ar Jūs panašiai galvojate ir apie kitus lietuvių laikraščius?

– Taip, taip. Visi lietuvių laikraščiai yra labai reikalingi. Mes gyvename demokratinėje krašte, mums reikalingos įvairios nuomonės. Tačiau nereikėtų pamiršti, kad Draugas yra vienišelis mūsų dienraštis.

– Neiškęsiu nepaklausęs ir apie lietuvių radio laidas.

– Žinoma, kad mums reikalingas ir „Margutis“ ir, visos kitos lietuvių radio laidos. Aš labai vertinu lietuvių radio veiklą ir jo atliekamą skubią informaciją.

– Ačiū Jums už pasikalbėjimą ir dar kartą linkime viso geriausio.

Leonas Pabedinskas

„Under the Seas“, iš Jules Verne serijos, 1993
Mišri technika, 24" x 30"

Leono Pabedinsko menas

„Kuriant monoprinto grafiką yra keli svarbūs etapai“, sako architektas ir grafikas Leonas Pabedinskas: „1) padaryti užmojo škiecą popieriuje; 2) naudojant savo paties programą, nupiešti atvaizdą kompiuteryje mažu dydžiu, ne didesniu kaip 2 x 2,5 colių; 3) atvaizdo padidinimas, spausdinant, iki 12 x 9 colių ir iki tol, kol juodieji plotai išblyksta, palikdami vienkartinę tekstūrą; 4) tušu ranka pridėti nauji elementai; 5) retuotas atspaudas padidinamas į 30 x 24 colių dydį; 6) vėl retuojama ranka, pridėdant ar atimant elementus; 7) galutinis spausdinimas juodu ir baltu; 8) atspaudas spalvuojamas akriliu, aliejais dažais, gušu ar akvarele. Rezultatas – ranka nuspalvintas maišytų medijų monoprintas, paruoštas įreminimui.“

Leonas Pabedinskas gimė 1931 metais Plungeje. Jo mokslas gimnazijoje buvo kelis kartus pertrauktas Antrojo pasaulinio karo suiručiu. Gimnaziją pradėjo Plungeje, tęsė Kempen'e, Vokietijoje, vėliau Casablankoje, Maroke. Nuo 1950 iki 1958 metų studijavo architektūrą ir meną École Nationale des Beaux Arts ir Miestų planavimo institute Paryžiuje. Nuo 1958 iki 1961 metų jis dirbo su Paryžiaus miesto architektais A. Vincent ir P. Tabon. Jis buvo atsakingas už 600 lovų psichiatriškos ligoninės suplanavimą, dešimties aukštų Aklyų institutą, daugiabučių pastatų kompleksus, komercinius ir institucinius pa-

4 scenografai, 1 architektas tapytos, 1 stiklinis, 1 interjero dailininkas. Iš viso 129 dalyviai. Buvo išstatyti 352 darbai. Iš Lietuvos dalyvavo 101 dailininkas su 299 darbais. Iš Australijos – 8 dailininkai su 16 darbų. Prancūzijai buvo atstovaujama Antano Mončio su trim darbais. Kanadai atstovavo Anastazija Tamošaitienė ir Telesforas Valius su keturiais darbais. Iš JAV dalyvavo 14 dailininkų su 30 darbų: Paulius Augius, Juozas Bagdonas, Ona Čepelienė, Alfonsas Dargis, Adomas Galdikas, Vytautas Ignas, Regina Jautokaitė, Pranas Lapas, Leonas Pabedinskas, Kazys Varnelis, Petras Vaskys, Romas Viesulas, Liudas Vilimas, Kęstutis Zapkus.

(Nukelta į 4 psl.)

Leonas Pabedinskas
Autoportretas, 1993

status. Paryžiuje gyvendamas, Leonas Pabedinskas bendravo su ten gyvenančiais lietuvišiais menininkais kaip Vytautu Kasiuliu, Antanu Mončiu, Pranu Gailium, George Rackum, Juozu Bakiu, o taip pat su tarptautiniame meno pasaulyje žinomais menininkais kaip Cesar, Garant, Lormier, Ambille, Fonta.

1961 metais Pabedinskas apsigyveno Čikagoje. Iš pradžių dirbo su Bartolomeo Architects Čikagoje, projektuodamas mokyklas, bažnyčias ir kitus pastatus. Po metų jis perėmė vadovauti šeimos statybos firmai Danga. 1974 metais įkūrė savo paties statybos firmą ir dirbo rezidencinių ir komercinių pastatų statyboje iki 1991 metų.

Piešti Pabedinskas pradėjo dar būdamas gimnazijoje ir tai tęsė per visą profesinį gyvenimą. Savo kūrinius pradėjo rodyti viešumai tik 1991 metais. 1992 metais Pabedinskas dalyvavo 41-oje CFS parodoje Etohecoke, Ontario, Kanadoje. Tais pačiais metais jis turėjo personalines parodas Meno rūmose ir Lietuvos Architektų sąjungos galerijoje Vilniuje. 1994 metais jis eksponavo savo naujausius darbus DuPage Art League parodoje Wheaton, Illinois, ir ten laimėjo Merit Award. Leonas Pabedinsko darbai randami Lietuvos Meno muziejuje Vilniuje.

Žemaičių meškos sukviesti

(Nukelta iš 1 psl.)

Asociacijų su liaudies kūryba kelia ir modernios Antano Mončio (dalyvavusio, pamenu, pirmos Pasaulio žemaičių dailės parodos atidaryme Vilniuje) medžio skulptūros, ir legendinis Dailės Matulaitis „Klajojantis ežeras“. Atrodo, žemaičiams prie širdies akvarelė, nes parodoje buvo nemaža gerų šios technikos kūrinių (Igno Budrio, Osvaldo Jablonskio, Česlovo Kontrimo, Vijos Tarabildienės, Liudo Truikio, Adomo Vingio, Antano Visockio darbai).

Kitą dieną Telšiuose naujai įrengtoje parodoje salėje žaismingai atidaryta Pasaulio žemaičių parodos taikomosios dekoratyvinės dailės ekspozicija irgi žadino mintis apie jos dalyvių kūrybos bendrumus. Ekspozicijos pradžioje žiūrovus pasitinkantis Žinaidos Dargienės dekoratyvinis audinys „Istorija“, sukurtas žemaičių

liaudies motyvais, iš karto priminė giliąsias liaudiškas daugelio kūrybos ištakas. Liaudiškas tradicijas tesia klaidėdies Teresės Jankauskaitės juodosios keramikos indai, šviestuvai, varpeliai ir vilnietės Genovaitės Jacenaitės smulkiosios plastikos ekspozicija „Pavasaris“. Biologinių formų asociacijas keliančios keramikos iš Philadelphia Petro Vaskio vazos irgi atrodė savos, lietuviškos. Stambiu formatu, monumentalia plastine raiška joms nenusileido vilnietės Gražinos Švažienės dekoratyvinės lekšės. Moderniom žemaitiško kupuro interpretacijom išsiskyrė Tallin'o dailės instituto auklėtinio, vilniečio Vytauto Kibildžio kūrinių. Traukė akį lakoniški ir originalūs Birutės Stulgaitės papuošalai. Pažymėtina, kad taikomosios dailės ekspozicijoje nemaža buvusių Telšių aukštesniosios taikomosios

dailės mokyklos auklėtinių ir dėstytojų. Iš Telšių krašto kiles tekstilininkas Anicetas Jonutis parodoje dalyvavo su savo dviem atžalomis – irgi dailininkais Jūrate ir Žilvinu.

Nemažas žemaičių indėlis ir į taikomąją grafiką. Paminėtini Plungeje eksponuoti Kosto Katkaus, Andriaus Repšio, Vlado Lišaičio projektuoti naujieji Lietuvos Respublikos pašto ženklai.

Pasaulio žemaičių dailės parodos atidarymas Telšiuose sutapo su dar vienu renginiu – jubiliejine, jau dešimtą vasarą šiame mieste vykstančios Lietuvos medalių kūrėjų kūrybinės stovyklos paroda. Ji gražiai papildė pasaulio žemaičių dailės ekspoziciją, nes ne vienas jos dalyvis (telšietis Romualdas Inčeraskas, Petras Gintalas, vilnietis Antanas Olbutas ir kiti) irgi susijęs su žemaitija.

Iš įvairių pasaulio kraštų ir Lietuvos miestų atsuntę dailininkai savo kūrinius į Plungę ir Telšius. Be jau minėtų vilniečių, kauniečių, klaidėdies, telšiečių, nemažas buvo šiauriečių būrelis. Greta mums jau neblogai pažįstamos JAV išeivijos dailininkų kūrybos šį kartą palyginti daug buvo Australijos lietuvių kūrinių, kuriuos parūpino plungiške australietė Dana Baltutienė. Idomu buvo pamatyti puikius platus mosto Evos Kubbos akvareles, mišrios technikos Adomo Vingio taptybą, Fausto Sadausko skulptūrų eskizus, Rimo Kabailos, Vidos Kabailienės ir Lauros Baltutis kūrinius. Parodos atidaryme dalyvavo tapytoja ir skulptorė iš Melbourne'o Dalia Antanaitienė.

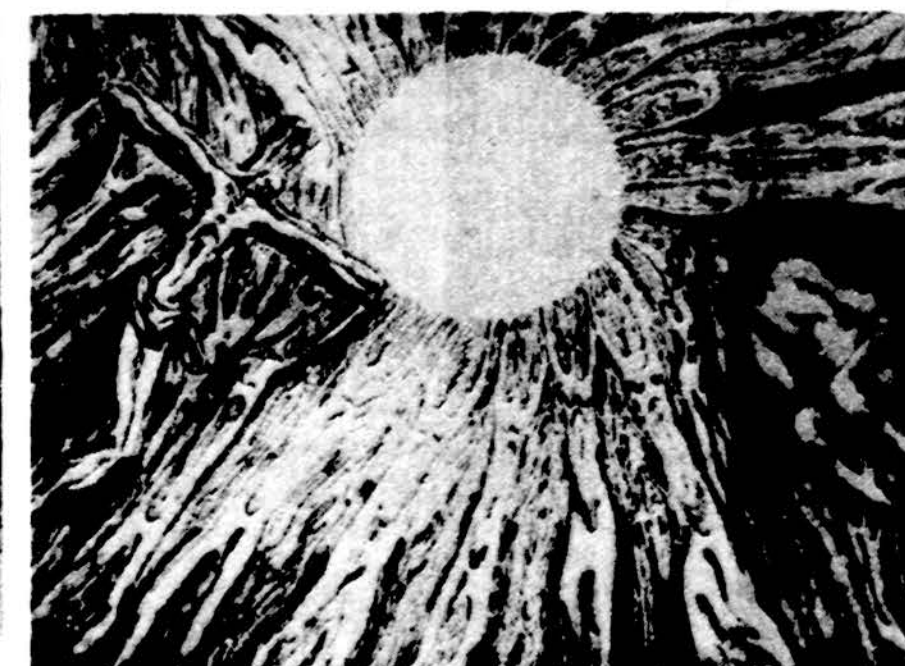
Žinia, rengiant parodą būta organizacinių nesklaidumų, o stovime jos kataloge (parengė Mirta Ulpinė) neišvengta netikslumų. Be to, nelabai aiški dalyvių kvietimo tvarka ir kūrinių atrankos kriterijai, nors organizacinis komitetas entuziastingai atliko tikrai didžiulį darbą. Jei kas dėl vieno ar kito priežasčių nedalyvavo antroje Pasaulio žemaičių dailės parodoje, tegu ruošiasi trečiajai, o iki jos Plungeje ar Telšiuose dar galima surengti ir savo personalinę parodą. Beje, tarsi tikra antrosios parodos uvertūra buvo kelios personalinės pasaulio žemaičių dailės parodos: jubiliejinės Telesforo Valiaus ir Alfonso Dargio – Vilniuje ir Mažeikiuose, Vladislavo Žiliaus piešinių ant popieriaus – Vilniaus „Vartų“ galerijoje. Apsčiai žemaičių buvo ir Pasaulio lietuvių dainų šventės paroda Vilniaus Šiuolaikinio meno centre surengtoje reprezentacinėje vaizduojamosios liaudies dailės parodoje. O Plungeje, pažymint iškilias žemaitijos tautodailininko Stanislavo Riaubos devyنيات dešimtiesias gimimo metines, į antrąją Pasaulio žemaičių dailės parodą įtrauktą spalvingą penkiolikos jo darbų kolekciją, atstovaujanti visam šio krašto liaudies menui. Atidarymo dieną, nuotaikingai grojant armonikai, pasakiškos Riaubos karalaitės, slobinai ir šventieji liudijo naujų liaudišką pasaulėvaizdį, artimą daugeliui pasaulio žemaičių. Tikrai simboliška buvo šita tautodailės ir profesinio meno kaimynystė naujajame žemaičių dailės muziejuje.

ANTROSIOJIS PASAULIO ŽEMAIČIŲ DAILĖS PARODOS SUVESTINĖ

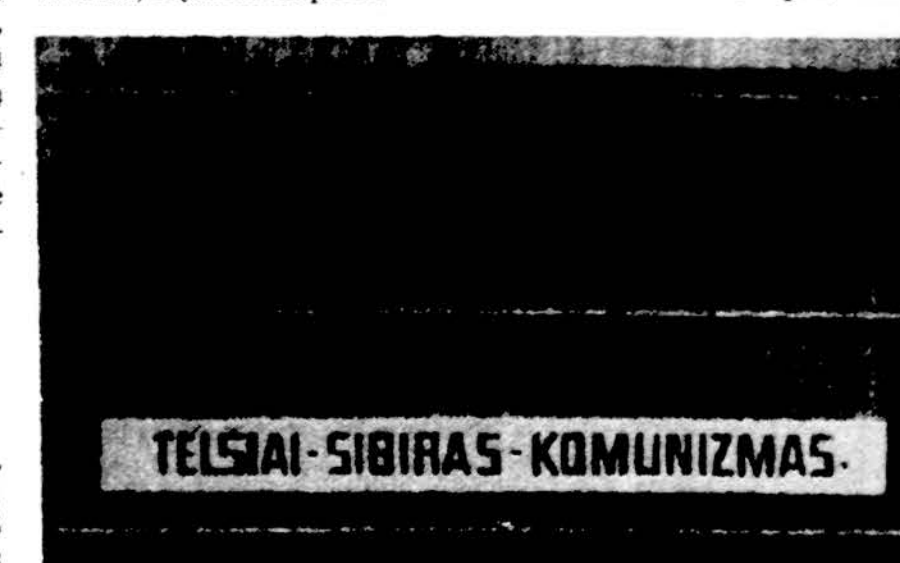
Parodoje dalyvavo 36 tapytojai, 26 grafikai, 21 skulptorius, 11 keramikų, 2 juvelyrininkai, 5 akvarelistai, 8 tekstilininkai, 3 metalistai, 6 dizaineriai, 2 vitražistai, 2 architektai grafikai,

Vytautas Moncevičius

Ugnies užkalbėjimas, 1992
Drobie, aliejus, 80 x 100

Vladas Liutukas

Himnas Lietuvai, 1989
Ofortas

Rasa Rimdyte

Plakatas, 1989
Kartonas, guasas, 50 x 80

Penkeri metai be Pranutės

JULIJA
ŠVABAITE-GYLIENĖ

Mes visi taip nueinam,
nusiplukam
per gyvenimo kruviną grindinį,
tokį didelį sielvartą nešamės,
tokią juokingą laimę atrandam...

Pranė Aukštikalnytė
1938 m. lapkričio 11 d.

Šie žodžiai 1938 metais įrašyti nuotraukoje savo draugei. Jie toki prasmingi, likiminiai. Šiemet, rugsėjo 8 dieną suėjo penkeri metai nuo Pranutės Aukštikalnytės-Jokimaitienės mirties. Gimė ji 1922 metų vasario 1 dieną Vabalninke, Biržų apskrity.

Prieš daugelį metų Vilniuje studentės svajodavom, kokia bus mūsų ateitis, kaip gyvensime. Pranutė sakydavo, kad nesvarbu, kaip gyvens, kad tik galėtų save atiduoti kūrybai. O jos poetinis talentas tais jaunystės metais dar tik sklėdėsi, brenė *Ateities spindulių, Ateities, Naujosios vaiduoklių, Studentų dienų* puslapiuose. Dalyvaudavo ji literatūros vakaruose, buvo žinoma kaip daug žadanti poetė tarp to meto jaunųjų rašytojų. Tai biržietis šatriječiai Mamertas Indriliūnas, Bronius Krivickas (abu žuvę partizaninėse kovose), Eugenijus Matuzevičius, Paulius Drevinis, Leonardas Žitkevičius, Aloyzas Baronas, Vl. Būtenas. Taipgi ir Alfonsas Nyka-Niliūnas, Vanda Zaborskaitė, Vytautas Mačernis, Henrikas Nagys, Kazys Bradūnas, mokinys K. Vasiliauskas ir kiti.

Deja, jos talentą užgnaužė baisūs pokario metai, žiurų okupacija. Pranutė, ir jos vyras, Sibiro tremtinys poetas Gediminas Jokimaitis, buvo nuolat persekiojami, slapstėsi, keitė savo gyvenamąsias vietas, atsidūrė net Latvijoje... Poeziją tačiau Pranutė rašė

Pranė Aukštikalnytė-Jokimaitienė

slapta, bet ją skelbti tokiu metu buvo neįmanoma. Pradėjusi studijuoti literatūrą 1939 metais Vilniaus universitete, kurį laiką mokytojavo. 1953 metais baigė Vilniaus pedagoginį institutą, apgynė filosofijos mokslų disertaciją iš tautosakos srities ir pradėjo dirbti Mokslių akademijoje, kur dirbo iki pat savo mirties.

Kaip ji man savo laiškuose atsisveikino, pasirodė, pasirinko tarsi nekalta sritį – tautosaką. Bet ir tai užkliuvo okupaciniams organams. Vienas rankraštis ilgai gulėjo leidyklos stalčiuose. Reikėjo kai ką pakeisti, įterpti žodžius ir sakinius (kurių Pranutė taip nekenčė!), kad tik knyga galėtų pasirodyti. Pranutės poezija buvo ignoruojama, Poezijos

pavasaris jos kūrybą atmetė, neįspausdino. Pranutė su savo poetiniu žodžiu užsidarė mažam pasauliui savo šeimoje...

Išjungusi į tautosakos tyrinėjimo darbus, suklasifikavo apie 100,000 dainų, paskelbė studiją *Lietuvių liaudies baladės* (1968), spaudai paruošė lietuvių liaudies dainų katalogą skyry, išleido *Lietuvių liaudies vaikų dainas* (1970) – didelį turtingą ateities Lietuvai. Taipgi su B. Kazlauskienė paskelbė *Istorinės-socialines dainas* (1980). Paruošė trečią „Dainyno“ knygą – *Karių – istorinių dainų I tomas* (1985). Išleido kelias vaikų dainų knygytes, tautosakos rinkitines – *Bite – rite baltaragė* (1987) ir *Su saule lijo* (1983).

Užauginus dukterį Danutę, sūnų dr. Kęstutį, atrodo, gyvenimas lyg palengvėjo. Tačiau vyro Gedimino ilga sunki liga prislegė šeimą. Nieko nepadarė rūpestinga gydytojų ir šeimos globa, nei iš Amerikos, o ypač iš Kanados jaunystės draugės Juzytės Stanevičutės-Valaitienės siunčiami vaistai. Gediminas mirė 1986 metų balandžio 11 dieną. Rašė man Pranutė: „...Rudenį būtų suėję 39 mūsų bendro gyvenimo metai. Nelengvi, bet toki laimingi. Kai žmogaus netenki, vis atrodo, kad per mažą jį mylėjai ir vertinai. Kasdienybės dulkės kartais užslepia žmogaus sielos grožį ir didybę. Ir tikėtai mirtis jį atskleidžia. Nors tų dulkų buvo labai nedaug, mes mažai kreipėme dėmesio į buitinius nesklaidumus ir sunkumus, bet, rodos, tik dabar aš jį pamaciau, pajutau jo gražią, kuklią, ir kartu didingą asmenybę...“

Kukli, graži, didinga asmenybė buvo ir Pranutė. Ją visi mylėjo, gerbė. Rūpindamasi savo sergančiu vyru, ji visai nežūrėjo savęs. 1989 metų pavasarį pasijuto serganti, nors laiškuose nesiskundė, vis rašė apie švintančias Lietuvos laisvės viltis... Dar iš ligoninės liepos mėnesį, kai daktarai vis nenustatė ligos diagnozės, paskutiniam savo laiške, lyg nujausdama, kad mirtis jau beldžiasi į jos duris, man rašė: „...kartais visko priglajau...“

Pranutės mirties penkmečiui paminėti, sūnaus Kęstutio pastangomis ir su jaunystės bičiulio dr. Albino Šmulskio finansine parama, išleista Pranutės eilėraščių knyga *Sugrįžimai*. Tai ilgai stalčiuose išgulėjė, tarp 1938-1966 metų parašyti eilėraščiai, apie kuriuos dr. Vytautas Kubilius knygos įvade taip rašo: „Pranutės Aukštikalnytės-Jokimaitienės eilėraščiai surinkti iš prieskario žurnalų ir paliktų rankraščių, – tai išblaškytos, nutildytos kartos balsas. Jis tyliai plevėna jaukioje gerumo ir ilgesio erdvėje, kurios nesutrupina šiurpūs istorijos kuliavirčiai“.

emocinis tonas, nepriimantis jokių abstrakcijų ir loginių diskursų. Bet jau 1940 metais ima byrėti harmoningi ketureilio narveliai. Pasilieja ilgi sakiniai, apskundinti tamsių nuojautų. Formuojasi filosofuojančios savibos elegiška tonacija, nuspalvinta Mačernio sugestija („Gal mes visi – ir jie, ir aš – tai didelis šešelis/ Gyvybės ir mirties“). Kuriami stambūs ciklai, kur atsiminimų elegija su bundančios žemės ir „senos, tylios teišvės“ apoteozė.

Pranutė Aukštikalnytė – ateitininkė, kaip ir Kazys Bradūnas, Eugenijus Matuzevičius, Vytautas Mačernis, Bronius Krivickas ir kiti. Idealumo brūkšnis irėžtas visų jų eilėraščių dugne. Tai ne refleksija, o tik ilgesys aukštos skaidrumo. Tai kalnų šauksmas, pakeliantis virš kasdienybės dulkių („Ir vel einu į jūrą/ O šaukiantys kalnai“). Nebelstanti nuojautai, kad anapus regimų pavidalų plazdena dieviškoji esmė, kuriai eilėrašties lenkiasi nusižeminęs. Tyliai malda, ramina: pasaulis negali iširti, ir jis nėra blogas. Autorė įžengia į poeziją kaip į dvasinio tyrumo sritį, kur viešpatuoja ne emocijų sumaištis, o aukštyn kylančios sielos balsai („Ak, aš niekada nerandu žodžių, kuriais galėčiau išsakyti savo sielą“).

Pranutės Aukštikalnytės-Jokimaitienės poetinių išgyvenimų skalė nėra plati, be kontrastų įtampos, niveliuojama, be to, yra tradicinių literatūrinių klasių („skaistia rasa žiedėlių išbūčius“, „širdis kaip mažas balandis“, „aš ištiesiu rankas“). Vėlesniuose eilėraščiuose atslūgo aukštumų ilgesio pakilimas ir išblėso simbolinis tradicinių įvaizdžių („skaidrūs kalnai“) neapibrėžtumas. Atsirado psichologinio tikrumo ir paprasto, laisvo kal- (Nukelta į 4 psl.)

Pranė Aukštikalnytė-Jokimaitienė

KALNŲ GĖLYTĖ

Norėčiau būt kvapi kalnų gėlytė,
Kur šviečia vien balta, ledinė saulė
Ir balti debesys man lapelius palyti –

Kur viesulai be žodžių ir be aido
Klaikias, šiurpias man lopšines dainuoja – –
Sužybsi tik kalnų raganias veidas – –

O niekas nesijuoks mažai kalnų gėlytė –
Gal tik piemuvo, gal vienišas, paklydęs,
Skurdžiai skurdžiai ragelį sutryliuos –

Ir vėl nutilis – – tik debesys sušvītė
Skaidria rasa žiedėlių pabučiuos – –
...Norėčiau būt mažą kalnų gėlytė!..

1939.V.5, paskutinė gimnazijos diena
Panevėžys

UGNIES LAŠAI

Aš atėjau prie tavo namo durų
Ir tyliai vaikščioju aplink –
Aš atnešiau tau tolimosios Šiaurės
Dvelkimą vėjo ir laukų
Ir pabučiavimą – nuo motinos –

Matau, viduj, ten židinio liepsna
Apšviečia tavo veidą ir akis – –
Suvirpi tu, matau, apsidairai –
Ir akyse sužybsi nerami liepsna –
Gal mano drebantį alavimą,
Dvelkimą vėjo ir laukų
Tu pajutai? –

Kažkokie tamsūs žiburiai
Praeina pro namus –
Ant akmenų nukrinta dideli lašai –
Ugnies lašai
Ant mano veido ir širdies – –

Aš grįšiu vėl namo
Į Šiaurės kvepiančius laukus –
Ir pabučiavimą
Aš tavo motinai perduosiu nuo tavęs –

Aš grįšiu vėl
Baltais takeliais, gluosnių apaugtais –
Ir kai danguj jau aukštos žvaigždės užsideds,
Matysiu vėl tave
Ir tavo mėlynas akis,
Kaip Šiaurės dangų, kaip žvaigždės – –

1942.I.2
Vilnius

Ar atleisit,
Broliai,
Savo mirtį ir šauksmą,
Ugnį ir kraują? –

Ar atleisit,
Kad žemė,
Apsėtoj jūsų kapais
Ir pelenais nubarstytoj,
Mes palikom gyvent?

1948

Tiems –
Kurie gimė paukščiais,
O mirė sulytų avių bandose.

Kurie augo medžiais
Su nukritusiais lapais pavasarį.

Kurie ėjo nuo saulės
Užmerktomis akimis.

Tiems –
Kurie žemę nepriėmė.
Mano broliams.

PASAKA

I

Tie namai – nebe jūsų!
Išdegintos žymės jūsų pėdų,
Užlieta ugnis –
Dabar čia gyvena tamsa ir ruduo...

O jūs – lėkite paukščiais
Į nakties juodąsias gelmes,
Kol apsunkę sparnai
Glūdumų drevėse apsistos –
Tegu lietūs srauni jūsų skrydį nulis,
Tegu vėjai jūsų raudos! –

II

Sesė brolių eina ieškoti
Tamsiaisiais miškais,
Giliaisiais raistais,
Briedžių pėdom,
Balandžių burkavimu.

Sesė brolių eina ieškoti.
Žalia samana takas želia.
...Visi vėjai, suskrisdė,
Visi paukščiai, sulėkė,
Pasakykit, kur mano broliai? –

...Eik ten, kur devynios upės subėgo.
Kur sidabro šaltiniai putoja,
Tavo broliai – akšny – miega...

...Eina, eina brolių ieškoti
Briedžių pėdom,
Balandžių burkavimu...

III

Aš atnešiau namų ugnelės,
Kviečių duonos
Ir šaltinio vandens.

Kaitri žara nušvies
Jūsų šaltas kaktas,
Bemiegiančias skarotų eglių patalę.

Ir apsamanojusias akis
Nuplaus šaltiniai.
...Tyliai suplaks
Jūsų akmenio širdys. –

1966.I.5

DANUTĖ

Dabar turėsiu du gyvenimus:
Savo vėstantį vakarą
Ir tavo rytą.

Dvi meilės turėsiu išmyleti:
Savo gestančią, tylią
Ir tavo alkį.

Dvi ašarų upės turėsiu išraudoti;
Savo tamsią ir lėtą
Ir tavo šniokščiančią, pavasarinę.

...Kaip pakelsiu abudu gyvenimus!
1966.VI.27

Ko suspindot, upeliukai,
Vasary?
Vasario saulė netikra,
Vasario saulė negera.

Ko suspindot, upeliukai,
Vasary?

Dar kiekiau suspaus ledai,
Dar sunkiau užklos sniegai.

Ko suspindot, upeliukai?
1966

Išblaškytos kartos balsas

VYTAUTAS KUBILIUS

(Žangos žodis Pranutės Aukštikalnytės-Jokimaitienės poezijos rinkiniui *Sugrįžimai – eilėraščiai – 1938-1966*, išleistam Vilniuje 1993 metais)

Skaitančiai visuomenei žinoma Pranės Jokimaitienės pavardė. Jos liaudies kūrybos tyrinėjimai, jos parengti dainų katalogai ir vaikų dainų leidiniai pagarbai minimi enciklopedijose.

Nedaugeliui skaitytojų žinoma Pranutės Aukštikalnytės-Jokimaitienės – poetės – pavardė. Tai prieškarinių moksleivių žurnalų poezijos žvaigždė, kurią viltingai sveikino Salomėja Nėris, Petras Juodelis, Antanas Vaičiulaitis, Literatūros vakaruose Panevėžyje ir Tauragėje ji skaitydavo savo eilėraščius greta Vytauto Mačernio ir Pauliaus Drevinio.

„Šatrijos“ – studentų meno kuopos – susirinkimuose ji susilaukdavo tokių pat karštų plovimų, kaip ir Eugenijus Matuzevičius, Kazys Bradūnas, Julija Švabaite, Leonardas Žitkevičius. Ji įėjo į intymų literatų bendraminčių būrelį, kurį niūriais hitlerinės okupacijos metais profesorius Vincas Mykolaitis-Putinas šaukdavosi savęs, klausydavosi jų eilių „žemyn krintančios gaidos“ ir pats šį tą paskaitydavo. Alfonsas Nyka-Niliūnas (tada Alfonsas Čipkus), deklamuojantis Baudelaire eilėraščius prancūziškai, ir Kazys Umbrasas, novelistas, linksimų kaimo atsitikimų pasakotojas, – jos artimiausi bičiuliai, su kuriais išvaikščioti Vilniaus kalneliai 1940 metų pavasario naktimis. Arti stovėjo Gediminas Jokimaitis, grojantis lūpine armonikele,

ir, žinoma, Vytautas Mačernis, hipnotizuojančių „Vizijų“ autorius. Bronius Krivickas ir Mamertas Indriliūnas, žaizduojančio intelekto ir dvasinės gilumos kupini kritikai. Su Mamertu buvo Vabalninko žmonės, tų pačių studijų, atlaidų ir gegužinių draugai.

Prisimindamas jaukias šatriječių popietes nežinomybės laiku tarp dviejų sovietinių okupacijų, Kazys Bradūnas rašė: „Karas ir pokario metai anų popiečių bendrijos žmones vienus pakasė po gimtojo krašto smiltį, kitus išblaškė plačiame pasaulyje, o ir pasilikusieji tėvyne vieni visai nutilo, kad ir rašė ir rašo, tačiau pakirptais sparnais“.

Tarp nutilusiųjų – ilgam ilgam – buvo ir Pranutė Aukštikalnytė. 1945 metų žiemą Leliškių mokyklyje, netoli Krinčino, stribus buvo nušautas Mamertas Indriliūnas, taip ir nebaigęs studijos apie Putiną. Žuvo Vytautas Mačernis, nešęs savo rankose „karalių gele“, – jį persirašinėjo paskutiniuosius jo lyrikos sąsiuvinis žodis žodinė, ženklas ženklui. Nebe dainingi ritmai dilgino širdį, o sunkus rūpestis, kaip ištraukti ligotą tėvą iš Panevėžio kaledimo, ką pasiūsti į Šiaurės laigeri nugrūstam bičiuliui, kur pasidėti dviem benamiams paukščiams – jai ir iš Sibiro tremties nelegaliai grįžusiam, su nupirktu pasu gyvenančiam Gediminui Jokimaičiui. Neatslūgstanti išvežimų gresmė (nakvoja laukuose). Atleidimas iš mokyklos („kenkia komjaunimui“). Begimas į Rygą. Savo tikejimo, pažiūrų ir išgyvenimų slėpimas nuo stebinančių akių. Būtinybė prievartauti save, kad išliktum (mokytoja turi įkalbėti savo auklėtines stoti į komjaunimą).

Susigūžimas į kiautą, į mažą ir uždarą erdvę, kad bent čia būtų doras ir garbingas, kai esi bejėgis pakeisti prievartos karalystę. Poezija jai buvo per daug svarus ir šventas dalykas, kad būtų drįsusi ją adaptuoti prie šios karalystės. Tik „atodrekio“ laikotarpiu, 1964-1966 metais, ji trumpam pasidavė iliuzijai, kad galima grįžti į literatūrą. Bet *Poezijos pavasario* redakcija atmetė kaip „nešiuolaikišką“ jos išbudusią lyriką, kurios droviame veide iš tiesų nebuvo įprastų ideologizuoto mąstymo raukšlių.

Pranutės Aukštikalnytės-Jokimaitienės eilėraščiai, surinkti iš prieskario žurnalų ir paliktų rankraščių, – tai išblaškytos, sutryptos, nutildytos kartos balsas. Jis tyliai plevėna jaukioje gerumo ir ilgesio erdvėje, kurios nesutrupina šiurpūs istorijos kuliavirčiai. Jis nieko nekaltina ir niekam negrasina, o kalba tarsi pats su savimi. Anaipol ne apie viską, o tik apie šventiškas įstabus akimirkas, kurios ir sudaro poezijos esmę, anos kartos supratimą. Pranutės Aukštikalnytės-Jokimaitienės eilėraščiai kukliai stovi toje pačioje literatūrinio kelio atkarpoje, kurioje rikiavosi į kone visi jaunieji poetai, debiutavę paskutiniaisiais nepriklausomos Lietuvos gyvavimo metais. Grakštūs melodingi ketureiliai. Trumpų eilučių žaismingos simetrijos. Švelnus poetiškumas, turintis dekoratyvinį atspalvį („O kaip gražiai čia žvaigždėm sminga/Rasotoj pilnaty“). Žodžiai ne pasakoja, o dainuoja; jie lengvi ir trapūs, nešami salomėjiškų pakartojimų ir palingavimų. Graudaus atodūsio intonacija, paveldėta iš Kuosos-Aleksandriško („O kam toks vakaras – baisus, kraujuos paskidės“). Tyras

Julius Šmulkštys su Valdu Adamkum

Irena Gražytė-Maziliauskienė ir Kęstutis Keblys

Tomas Venclova ir Džozė Barysaitė

Vytautas Kavolis ir Marija Paškevičienė

Vytautas Adomaitis ir Algis Mickūnas

Viduryje: Tomas Venclova, Vytautas Kavolis, Edvardas Kaminskas

Leonidas Donskis su Zenonu Rekašium

Kęstutis Navakas

Juliaus Lintako nuotraukos

Giedrius Jonaitis, kuris moka nupiešti pinigus

Dailininkas Giedrius Jonaitis priėmė Čiurlionio galerijos kvietimą ir atvyksta į Čikagą! Šios neeilinės parodos atidarymas įvyks spalio 7 dieną, penktadienį, 7:30 v.v. Čiurlionio galerijoje, Čikagos Jaunimo centre. Tai labai gerai, nes į Giedrių Jonaitį, dar 16 metų berniuką, su viltim, ir didelės ateities nuojauta šnairavo žymiausi Lietuvos menininkai. Įstojes į Vilniaus dailės instituto trečiąją klasę, Giedrius Jonaitis visos Sovietų Sąjungos meno studentų konkurse Maskvoje. Dabar Giedriui Jonaitiui 31-eri. Lietuvos valdžia jam užsakė sukurti litų banknotus, jį kviečia įvairios pasaulio galerijos (dalyvavo 25 svarbiuose parodose).

Paprašytas Čiurlionio galerijos, Giedrius Jonaitis laisvę prisitaip: „Didelių nuopelnų neturiu, nes nelabai rūpėjo. Taigi: gimiau 1963 m. gegužės 16 d. Vilniaus rajone, Salininkų gyvenvietėje. Ten ir pradėjau mokslus. Nuo 1975 metų mokiausi Čiurlionio meno mokykloje. Ją baigiau 1981 metais su pagyrimu (jeigu tai nuopelnas). Tais patiais metais įstojau į Lietuvos valstybinę dailės institutą, Grafikos katedrą. Studijavau estampo specialybę pas amžiną atilį, šviesios atminties profesorį Rimantą Gibavičių. 1987 metais baigiau studijas su pagyrimu. 1988 metais pradėjau dėstyti Dailės institute ir tebedirbu ten iki šiol. 1994 metais tapau docentu (net

pačiam juokinga). Dailininkų sąjungos narys nuo 1990 metų. 1992 metais buvau gavęs valstybinę stipendiją.“

„Dabar apie kūrėją: daugiausia kūrė estampus – lakštine, parodinė grafika. Retykiais iliustruojau knygas, kurių ekslibrius, plakatus. Vienas iš didesnių pastarojo metų darbų – sukūriau projektus lietuviškiems 1, 2, 5 ir 10 litų banknotams. Šiaip parodose Lietuvoje dalyvauju dažnai, galečiau paminėti tik keletą svarbesnių: personalines parodas Vilniaus universiteto Grafikos kabinete 1988 metais ir Martyno Mažvydo bibliotekoje Vilniuje 1989, parodą kartu su Puipa, Jablonskiu, Leonavičiumi Vilniaus dailės parodų rūmuose 1991 metais. Dažniau siunčiu darbus į užsienio parodas – dalyvavau tarptautinėse svarbiuose parodose Prancūzijoje, Italijoje, Švedijoje, Urugvajuje, Austrijoje, Lenkijoje.“

Danas Lapkus

Nuomonės ir pastabos

Dėl lietuvių kalbos

1994 m. rugsėjo 24 d. *Draugo* dienraščio kultūriniam priede išspausdintas Regimanto Tamošaitio aptarimas knygos *Pati paskutinė pakopa*, kurios autorius yra rašytojas Kazimieras Barėnas. Smagu, kad lietuviška knyga dar domiasi ir bandoma su pažindinti platesnę lietuvių visuomenę.

Kazimieras Barėnas lietuviams yra žinomas rašytojas, premijuotų knygų autorius, tikras žodžio meistras, kaip buvo įprasta sakyti tarybinių kritikų. Regimantas Tamošaitis, aptardamas realistinę Barėno kūrybą, pagrįsdamas daug lietuviškų žodžių, kad net negalima suprasti, ką recenzentas nori pasakyti. Tai daugelio Lietuvos rašytojų nelaimė. Jie neišmoko gražios lietuvių kalbos, bet prisirinko daug nežinomų svetimų žodžių, kuriuose pasiklysta patys, o skaitytojai nepajėgia pagauti vedamosios minties.

Iš Barėno paprasto realistinių apsakų rinkinio *Pati apatinė pakopa* Tamošaitis prifilosofavo nebūtų dalyku, kartais nutoldamas nuo temos ir palikdamas skaitytoją patiam išspręsti tą mislę.

Leiskite pacituoti vieno sakinio pabaigą: „Vykusio kūrinių gyvybinės šerdies“ iki galo neiš-

aiškins net griežčiausia struktūralistinė vivisekcija, nes meninis tekstas nors ir skleidžiasi per sinchronizaciją, kartu jį ir pranašoja, kadangi tekstas turi ne tik uždarą struktūrinį aspektą, bet ir genetinį – kilmės, kūrimo, kūrybos kaip raškos laisvės momentą, išvengiantį struktūrinio determinizmo rėmų.“ Ar skaitytojas suvokia, ką recenzentas norėjo pasakyti? Aš nesupratau. Tokių panašių sakinių yra ir daugiau, o nelietuviškų žodžių kone kiekvienoje pastraipoje (suskaičiavau 108 svetimų žodžių).

Kyla klausimas, ką reikia daryti su tokiais gal ir garsiais recenzentais, kurie nemoka lietuvių kalbos, o vaduojasi svetimybėmis. Skaitytojai ne visi yra akademiškai ir ne visi moka svetimų kalbų, o laikraštis skiriamas plačiai visuomenei.

Mano prašymas mieliems redaktoriams, nespaukinkite tokių raštų ir grąžinkite autoriams, kad jie išverstų ir perrašytų lietuviškai. Jei redaktoriai nenori susipykti su tokiais bendradarbiais, tad patys tokius raštus išverskite ir grąžinkite lietuvių kalbą ir pateikite skaitytojams.

Antanas Juodvalkis
Chicago, Illinois

Santaros-Šviesos 41-asis suvažiavimas Lemont'e

Mintimis apie 41-ąjį Santaros-Šviesos federacijos suvažiavimą dalijasi Illinois universiteto Čikagoje Lituanistikos katedros stažuotojai Loretą Mačianskaitę, Dalia Satkauskytę ir Ramūnas Korsakas, šiuo metu renkantys medžiagą literatūros mokslo daktaro disertacijoms.

Loretą Mačianskaitę gimė Vilniuje. 1989 metais baigė Vilniaus universiteto filologijos fakultetą lietuvių kalbos ir literatūros specialybe. Vienierius metus dirbo mokytoja vidurinėje mokykloje. Po to, Jaunimo teatre spaudos atstovė.

Dalia Satkauskytę gimė Žagare. Kartu su Loretą 1989 metais baigė Vilniaus universiteto filologijos fakultetą lietuvių kalbos ir literatūros specialybe. Baigusi, dirbo Lietuvių literatūros ir tautosakos institute šiuolaikinės literatūros asistente.

Ramūnas Korsakas gimė Kaune, užaugo Palangoje. Taip pat 1989 metais baigė Vilniaus universiteto filologijos fakultetą lietuvių kalbos ir literatūros specialybe. Baigęs, dirbo Lietuvių literatūros ir tautosakos institute šiuolaikinės literatūros asistentu.

Visi trys įstojo į Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto ir Kauno Vytauto Didžiojo universiteto mokslo daktantūrą.

Dalios Satkauskytės ir Loretos Mačianskaitės mokslo darbui vadovauja Saulius Žukas, Ramūno Korsako – Albertas Zalatorius.

Šįmet pirmoji Santaros-Šviesos suvažiavimo dalis, kaip ir pernai, vyko birželio mėnesį Vilniuje ir Anykščiuose. Antrąją dalį su-

sirinkta Pasaulio lietuvių centre, Lemont, Illinois, rugsėjo 8-11 dienomis. Intensyvi, bet neperkrauta programa kiekvienadienį siūlė po keletą pranešimų iš įvairių kultūros sričių: politologijos, sociologijos, filosofijos, literatūros, teatro ir architektūros. Tačiau šios sritys nebuvo griežtai atskirtos ir, ypač diskusijų metu, natūraliai suartėdavo, sudarydamos kaleidoskopinę, bet gana nuoseklų šiuolaikinės lietuvių kultūros vaizdą. Nors nuomonių kyla įvairių, kartais net prieštaraujančių, tačiau bendras diskusijų laukas atmetė nesuskalbėjimo galimybę.

Tik atvažiuojant į Lemont'ą, pajutome ypatingą draugiškumą ir tolerancijos dvasią, kuri, matyt, ir yra tikroji Santaros esmė. Pirmąją dalį, vykusią Lietuvoje, labiau tikėtų Šviesos vardas – ten vyravo moksliniai pranešimai, specialiu teoriniu problemų svarstymai... Todėl viltinga, kad Lemont'o programoje pusę pranešimų buvo iš Lietuvos – jauni žmonės, šiuo metu dešantys ar besimokantys JAV universitetuose.

Vienas iš jų – St. Thomas Aquinas College (California) studentas Vytautas Adomaitis pradėjo suvažiavimo darbą paskaita „Vakaryų samprata Lietuvos jaunimo žmonių pasisakymais Lietuvos spaudoje, pranešėjas nagrinėjo naujai besikuriantį mitus apie laisvąjį pasaulį: kai idealiųjų vakarų įvaizdžiai neretai priešingai tolimosios Amerikos tikri ir netikri pavojai.“

Klaipėdietis kultūros teoretikas Leonidas Donskis, šiuo metu dešantis Dickinson College, Carlisle, Pennsylvania, kalbėjo apie kolizijas tarp inteligentų ir inte-

lektualų, ieškodamas jiems dialogo galimybių ateities Lietuvoje.

Suvažiavimo vakarinė dalis buvo skirta menams. Pirmąją vakarą Loretą Mačianskaitę ne tik pasakojo apie naujausią režisieriaus Eimunto Nekrošiaus spektaklį „Mocartas ir Saljeris. Don Chuanas. Maras“, sukurta pagal Puškino „Mažąsias tragedijas“, bet ir demonstravo spektaklio ištraukas, rašytas į vaizduojant.

Teatro dvasią dar galėjom pajusti ir kitos dienos rytą, kai scenoje atsirado Algis Mickūnas – garsus fenomenologas ir neprilygtamas artistas. Kalboje „Filosofinis susitikimas su sfinksu“ profesorius neva paskelbė subjekto mirtį ir papildė savo improvizuotą pavyzdžių fondą štai tokia metafora: „Medžiagos nieks nėra matęs, o žiūrėkit, ji važiuoja ant motociklo... ir dar groja saksofonu“. Kiek veliau Mickūnas sugrojo duetą su kitu improvizacijos meistru Leonidu Donskiu, svarstydami Vakaryų ir Lietuvos filosofijos santykių problemas.

Neliko be atsako ir politologinis trio: Jonas Pabedinskas, Julius Šmulkštys, Jonas Valaitis, sutarė, kad Lietuvos politikos centras nėra pakankamai atviras ir paslankus, pateikė skirtingus požiūrius ir rūpiną dalyką.

Politiniai debatai neužgožė kultūros klausimų. Tai pačią dieną įvyko Santaros-Šviesos, Algimanto Mackaus knygos leidimo fondo, Metmenų, AM & M fundacijos ir Multidisciplinariųjų studijų instituto posėdžiai. Svarstyti įvairius kultūriniai projektai Lietuvoje. Buvome naujo fondo gimimo liudininkais. Alina Staknienė įsteigė savo tėvo dr. Juozo Pajaujo vardo fondą, iš kurio bus skiriama stipendija gabiausiems

Klaipėdos universiteto sociologijos mokslo magistrantui ar daktarantui. Iš tiesų jaudino santaričių veiklus susirūpinimas Lietuvos kultūros ateitimi: remiami tik besiformuojantys talentai, palaikomi jauni kūrėjai.

Jolita Skablauskaitė, apie kurios kūrybą kalbėjo Irena Gražytė-Maziliauskienė, Lietuvoje nėra itin populiari rašytoja. Išvalgis literatūros kritikos pranešimas „Žmonės be šešėlių“ tapo mažyte sensacija.

Penktadienio vakarą architektas Rimvydas Glinkis demonstravo iš Lietuvos atsivežtas skaidres, atspindinčias ekonominius ir architektūrinius pokyčius, kuriuos jis vadino „Pirmą aukštą revoliuciją“.

Rugsėjo 10 dieną Giedrius Subačius, šiuo metu UIC Lituanistikos katedros profesorius, kalbėjo apie naujas problemas 19-ojo amžiaus lietuvių istoriografijoje. Tema, rodos, labai specifinė – o kiek netikėtų, įvairių klausimų susilaukė pranešėjas!

Poetas ir literatūros kritikas Kęstutis Navakas, vienintelis specialiai pakviestas iš Lietuvos, ėmėsi gide po poetinį Kauną parėigui. Reikia pripažinti, susitvarkė su jomis pakankamai grakščiai ir žaismingai, tiek dvasinius tiek geografinius, tiek dvasinius Kauno poetų ir poetių maršrutus.

Didžiausią auditoriją surinko garsieji disidentai, puikūs oratoriai Aleksandras Štomas ir Tomas Venclova. Jų pranešimai „Rusijos ir Baltijos valstybių istorija ir perspektyvos“ (Štomas) bei „Penktieji nepriklausomybės metai“ (Venclova) sukėlė nevienareikšmės publikos reakcijas. Bet nieks neliko abejingas iškeltoms problemoms ir jų

originalioms interpretacijoms.

Didelės aistros aprimo, beklaustant poetų skaitomų eilėraščių. Literatūros vakare dalyvavo Vitalija Bogutaitė, Kęstutis Navakas, Tomas Venclova, o patį vakarą pradėjo Alina Staknienė, prisiminusi mirusią santarietę Mariją Gimbutienę.

Suvažiavimą vainikavo Valdo Adamkaus pranešimas „Žvilgsnis į dabartinę Lietuvą“, kurio, deja, nebeturėjome galimybės išlausyti, tad tikimės perskaityti jį paskelbtą spaudoje.

Tas tris dienas, kurias teko laimėti praleisti kartu su santarietėmis, nepaliovėme stebėtis šių žmonių jaunatviška energija, tolerantiškumu, noru ir mokinimu bendrauti. Kaip visada, konferencijos spiritus movens buvo profesorius Vytautas Kavolis. Suvažiavimo sklandumas labai daug priklausė nuo Marijos Paškevičienės, kuri užsikrovė organizacinių rūpesčių našta ir kurios globą nuolat jautėme.

Leono Pabedinsko menas

(Atkelta iš 2 psl.)

Je žemaičių dailės muziejuje, Plungeje, ir privačiuose bei korporaciniuose rinkiniuose Anglijoje, Kanadoje, JAV, Prancūzijoje ir Maroke.

Leonas Pabedinskas specializuojasi maišytų medijų grafika, naudodamas kompiuterį kaip irankį, kuriuo išgauna pagrindinius kontūrus, šešėlius ir formas. Jis tada individualiai ranka nuspalvina atspaudus, sukurdamas monoprinius. Naujausios serijos temas pasirinko iš mokslinės fantastikos žanro: Jules Verne romanų „Dvidešimt tūk-

stančių mylių jūros gelmėmis“ ir „Kelionė aplink pasaulį per aštuoniasdešimt dienų“. Leonas Pabedinsko susidomėjimą taip pat traukia kosmologija ir astronomija. Jis kuria žavius paveikslus – kometai, planetų ir žemės, skendinčių jūros gelmėse.

Algimantas Kezys

Leonas Pabedinskas dalyvavo Antrojoje pasaulio žemaičių dailės parodoje, vykusiame Telšiuose ir Plungeje šią vasarą. Ateinantį šeštadienį, spalio 8 dieną, bus atidaryta jo paroda Lietuvių dailės muziejaus galerijoje, Pasaulio lietuvių centre, Lemont, Illinois.

Išlaikytos kartos balsas

(Atkelta iš 3 psl.)

beįjimo, išsiūrijus ir nuovargio, benamiškumo, vienatvės situacijos, persivestas vis tiek mylinčių gerumu (eil. „Benamiai“), „Sugrizimai“, „Migla“, „Apie mus abu“, „Dabar turėsiu du gyvenimus“).

Pranūtes Aukštikalnytės-Jokimaitienės poezija, ilgai išgulusi viešo literatūrinio kelio šalikelėje, užkonservavo savyje tyrą idealistinį nusiteikimą, regis, jau neįmanoma dabartiniame nuovargio, apatijos ir degradacijų laike, taip pat tylų ir sudvasintą žodį, nepaliestą visagalės retorikos.